

PENSAMENT HOLÍSTIC

El terme “holisme” ve del grec *hólos* que significa “tot”, “sencer”, “complet”. D’ell deriven paraules com “salut” (“tot el cos està bé”), “salvació” (“cap part condemnada”), “sòlid” (“si estires d’una part segueixen les altres”), “solidari” (“un es fa coresponsable de tots els altres de la comunitat”), etc.

Ja a finals del segle XIX es plantejà el pensament holístic il·lustrat (1), presoner del racionalisme vigent en aquells temps i, en bona part, encara avui. Es tracta, tanmateix, d’una alternativa que modera el pensament analític dominant. Vol considerar la realitat primerament en el seu conjunt, com a totalitat i, en segon lloc, en tant que és composta d’elements o parts.

El defecte, de caire racionalista, d’aquesta concepció de l’holisme consisteix en què la realitat global es veu com a estructura. El tot que és més important que les parts és una estructura. Interpreta el vell adagi xinès: “el tot és més que la suma de les parts” tot dient que el tot és la suma de les seves parts més les relacions que les lliguen.

El pensament analític dominant produeix grotesques deformacions professionals i propicia que la part més forta domini sobre les parts més febles del conjunt de la realitat. Però el pensament holístic estructural il·lustrat, tot i representar un avanç sobre el pensament analític, és ell també defectuós. Només sap veure un món mecanicista, un muntatge de peces encaixades funcionalment.

L’ecologia, fins i tot en les seves aplicacions més generals: físiques, biològiques i socials, és deutora d’aquest pensament holístic mecanicista. Segons aquest pensament, només cal substituir, en el pensament clàssic analític, el principi mecànic obert d’acció i reacció d’Isaac Newton, pel principi d’acció i retroacció (*feed-back*) cibernètic tancat del pare de la Cibernètica Norbert Wiener. Cal aprendre a reciclar, a considerar qualsevol procés parcial dins d’un cicle global. Cal no oblidar que qualsevol part és lligada a totes les altres.

L’individualisme liberal-capitalista del pensament analític pur practica una llibertat irresponsable, no té cura dels efectes en l’entorn, en el conjunt. És empès per la passió d’obtenir lucre immediat. L’actitud holística de l’ecologisme introdueix, amb tota la seva força, l’exigència de coresponsabilitat, de solidaritat. És evident que representa un valent pas endavant per impedir la destrucció del món per causa d’unes actituds

parcials insolidàries i irresponsables de persones, Estats, Corporacions, transnacionals, etc.

Dintre de l'àmbit ecològic, incloc l'ecologia social que està prenent volada davant el deute econòmic del Sud, les migracions, les guerres, la tortura, l'atac als drets individuals i col·lectius, les agressions culturals, nacionals, religioses, civilitzatòries, polítiques i de gènere.

Però cal avançar més en el sentit del pensament holístic. Hi ha un holisme totalment diferent del que acabem d'esmentar, un holisme no estructural, irreductible a les estructures. En direm holisme vivencial (2). L'holisme estructural **veu** la part en el tot. L'holisme vivencial **viu** el tot en la part. Això estructuralment és impossible: cada part és "fora" de les altres, no pot cabre el tot en una de les seves parts. Però és la definició de l'amor, de la fraternitat, de la solidaritat cordial: portar el món sencer al cor.

Completem, doncs, l'esquema del que ja hem dit. Descubrim dos individualismes i dos holismes. Talment com hi ha un individualisme estructural, racional, econòmic i tècnic, hi ha un individualisme mental, estètic, psicològic i emocional: la moral de l'egoista, del consumista, del vencedor / perdedor, la competitivitat ferotge, la recerca compulsiva del lucre o del poder sobre els altres, la grollera ignorància dels altres, la gasiveria, l'engany per fascinació, la crueltat, la hipocresia, la corrupció.

I, talment com hi ha un holisme estructural, ecològic, mecànic, hi ha un altre holisme vivencial, ecumènic, místic. Així com el primer pensament holístic, l'estructural, ha donat l'ecologia com a fruit madur, també el segon pensament holístic, el vivencial, en els nostres temps, ha donat l'ecumene (àmbit comú de saviesa, d'esperit), la concòrdia, la comunitat fonamentalment de voluntats unida per damunt de les inevitables i fecundes diferències. Canvia en el fons de les persones l'egoisme per l'amor. Crea una entranyable vida comuna -el tot és en cada part, cadascú se sent coresponsable de tots els altres- allà on el partidisme, la lluita de classes i la concurrència sense entranyes només semblaven divisió i enfrontaments.

Des de principis del segle XX, entre molts altres exemples històrics, destaca un moviment, que avui dia s'estén, com l'ecologia, per tot el món. Em refereixo a la **No Violència** prefigurada en els Vedes, l'Evangeli, Tolstoi, Thoreau... fundada per Gandhi, i continuada per Schweitzer, Luther King, Kolbe, Lumumba, Mandela, Vinoba, Lanza del Vasto, objectors a les armes, als míssils nuclears, lluitadors d'alliberament nacional o social, resistents a les guerres d'Algèria i Vietnam...

És palès que aquest pensament holístic vivencial és ben diferent del pensament holístic estructural. Si ho analitzem bé veurem que són irreductibles l'un a l'altre. Però són dos pensaments parcials. Només són globals cadascun dins del seu àmbit. Si "holisme" significa la totalitat de la realitat, cap dels dos no és del tot holístic. Un autèntic pensament holístic global (3) els hauria d'abastar tots dos, i més àmbits si n'hi havia.

A l'escola de *Globalística* de la Fundació Randa, fa anys que treballem en una aproximació a aquest pensament plenament holístic, amb totes les dificultats que comporta l'intent. Hem arribat a unes conclusions, que ara explico abreujadament, i hem produït i expliquem un model de pensament global flexible, versàtil i en contínua autocorrecció, que intenta respondre adequadament als reptes de la realitat que, en l'avanç de la història i amb l'augment de la comunicació, cada cop es revela més complexa.

Vam començar a treballar amb 26 categories. Impartim un curs d'introducció a aquest model més breu, a l'estil de l'*Ars Brevis o Compendiosa* de Ramon Llull. Actualment estem treballant amb 80 i investiguem un aprofundiment del model de 544, a l'estil de l'*Ars Magna* del nostre il·lustre filòsof medieval. Tant o més important que el nombre de categories de referència és llur organització conjunta, llur veïnatge o distància, l'orientació i definició de les relacions fins a assolir un tot que reflecteixi la realitat amb el màxim de fidelitat i utilitat i amb les mínimes deformacions o reduccions.

Conclusió primera del nostre estudi: "Funcionem mitjançant la mediació de models interposats entre allò que som i allò que fem". Ens cal una imatge del món per moure'ns en el món. Avui dia es parla de mapes mentals de topologia del coneixement. I, no només referit a les coses físiques, ans també a les realitats del món ideal com la creació estètica o el pensament axiomàtic. Sovint els models previs a l'acció són inconscients. Però, si més no, els consultem davant de qualsevol decisió. Poques persones se'ls coneixen, se'ls critiquen i malden per millorar-los o canviar-los. No existeix encara una ciència que estudiï models i paradigmes.

Conclusió segona: "Per sota de mil models parcials que responen a necessitats limitades, a fi d'evitar l'esquizofrènia, anem, conscientment o no, bastint un model global, omnicomprensiu de tots els models parcials, que intenta reflectir la realitat completa. Cal que compleixi condicions:

1.- Si no pot acollir alguna de les coses significatives o rellevants que ens arriben, s'haurà d'ampliar o canviar per un altre de més generosa cabuda.

2.- Ha de poder acollir els dos extrems d'aquells elements contradictoris que sovint trobem en la realitat i ha de poder establir una complementarietat entre ells. Un model global racionalista, sense contradiccions, és una ficció ingènua o cruel de la realitat. Un model global amb les contradiccions sense “domesticar”, és una ficció confusa i estèril de la realitat.

3.- Ha de ser un model corb i tancat, finit, com tot allò que és parcial i sense fronteres amb l'exterior. Altrament restarien coses fora i no seria global. A més el tancament ens encara amb la responsabilitat de les conseqüències dels nostres actes. Tot allò que marxa de nosaltres torna per una altra banda, si el clos és tancat. No cal dir que aquest model tancat sempre que calgui pot ser ampliat, sense perdre la condició de tancat, com l'univers físic en expansió.

Conclusió tercera: “El model global ho ha de ser de la realitat, no de les nostres idees de la realitat”. Les nostres idees fan ideologies i models idealistes. La realitat és allò que sabem i allò que no sabem. És coneixement previ i sorpresa. Aquesta conclusió ens demana restar sempre oberts a percebre les confirmacions i les falsacions de la realitat davant de la nostra proposta de model.

Conclusió quarta: “Per consegüent, aquest nostre model només és un (4) model (1) global (2) de la realitat (3), entre molts de possibles. La disciplina *Globalística* pretén estudiar les diferents propostes de models globals en vista a obtenir el millor dels models possibles en cada lloc i moment de la història.

Lluís M. Xirinacs.
Barcelona, juliol 2001.